

Modern Suçun Nedenleri ve Koşulları, Bir Dizi Belirleyici: Genel Bir Bilimsel-Teorik İnceleme

Nazim Aliyev*

Özet: Çalışma, olumsuz sosyal ve yasal olguyu belirleyen modern suçun nedenleri ve koşullarına genel bir bakış sunmaktadır. Modern dünyada, suça katkıda bulunan faktörler, suç eylemlerini tetikleyen sebep ve koşullar gözden geçirilmiş, analiz edilmiş ve Azerbaycan'da tanınan hukuk bilginlerinin, kriminologların yaklaşımları ve görüşleri analiz edilmiştir. Dünyanın ayrı bölgelerinde var olan suçlar, niteliği, düzeyi ve yapısı itibari ile birbirleriyle ilişkili olduğu bilinmektedir. Aralarındaki ilişkiyi etkileyen faktörler, sosyo-ekonomik, bireysel-psikofizyolojik, örgütsel-teknik, demografik, ideolojik ve diğer nitelikteki süreçler belirtilmiştir.

Belirleyicilerin toplamı, bir dizi neden ve koşuldan kaynaklanır. Suçun sebeplerinin tüm dönemlere, halklara, devletlere ve hukuk sistemlerine özgü, ebedi ve kalıcı olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Bu nedenle, suçun tamamen ortadan kaldırılması olasılığından bahsetmenin bir temeli yoktur ve ütöpiktir. Aynı zamanda, suçla mücadelede bulunmak, suç davranışını önlemek, suç ortamındaki önleyici etkiyi bir dereceye kadar sınırlamak, suç gelişiminin olumsuz eğilimlerini azaltmak ve bazen en aza indirmek mümkün olabilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Suç, Sosyo-Yasal Olay, Nedenler ve Koşullar, Kriminolojik Faktörler, Belirleyiciler Kompleksi

Causes and Conditions of Modern Crime, A Series of Determinants: General-Scientific-Theoretical Review

Abstract: The study provides an overview of the causes and conditions of modern crime that determine the negative social and legal phenomenon. In the modern world, factors contributing to crime, causes and conditions triggering criminal acts have been reviewed, analyzed, and the approaches and opinions of legal scholars and criminologists recognized in Azerbaijan have been analyzed. Crimes that exist in separate regions of the world are known to be related to each other in terms of their nature, level and structure. Factors affecting the relationship between them, socio-economic, individual-psychophysiological, organizational-technical, demographic, ideological and other processes of nature are stated.

The sum of determinants results from a set of causes and conditions. It is particularly emphasized that the causes of crime are eternal and permanent, unique to all periods, peoples, states and legal systems. As such, there is no basis for talking about the possibility of the complete elimination of crime, and it is utopian. At the same time, it is possible to struggle crime, prevent criminal behavior, limit the preventive effect in the crime environment to some extent, reduce and sometimes minimize the negative trends of crime development.

Keywords: Crime, Socio-Legal event, causes and Conditions, criminological factors, determinants complex

* Corresponding Author: Dr. Nazim ALIYEV, Presidency of Azerbaijan Police Academy, Azerbaijan Ministry of Interior Police Academy, Bakü, Azerbaijan, E-mail: naliyev10@mail.ru

Bilindiği gibi, suçun sebeplerinin algılanması ve cezai işlemlerin ortaya çıkmasına neden olan koşullar karmaşık ve çok boyutlu tonlar taşıyan sistematik suçlar gibi sosyal ve hukuki olaylarla sosyal ve özel kriminolojik düzeylerin önlenmesine yönelik önlemlerin hazırlanması, suçla mücadele açısından büyük önem taşımaktadır (Kivich, 1999, s.116). Suç gibi sosyal ve yasal bir fenomenin kökleri, insan vücudunu karakterize eden yüzyılların derinliklerinde kaybolabilmektedir. Bu nedenle, olayın tüm nedenlerini, özünü ve içeriğini belirlemek genellikle imkânsızdır. Nedensel ilişki zaten gerçekleşmekte olan ve başkalarının isteğine bağlı olmayan nesnel bir olaydır. Aynı zamanda, suçun ortaya çıkma sebebi ve kontrolünün her zaman öznel olduğu unutulmamalıdır. Nedensel ilişkilerin ve bağımlılıkların varlığı, bazı fikirler ve pozisyonlar, yaklaşımlar ve kavramlar bu şekilde açıklanabilir. Kısacası, çoğu, olayların karşılıklı bağımlılığının değerlendirildiği ve analiz edildiği “koordinat sisteminin” doğru seçimine bağlıdır. Yüzyıllar boyunca, araştırmacılar ve düşünürler suçun nedenlerini ve suçu ortadan kaldırma yollarını bulmaya çalışmışlardır. Eski Yunan filozofları Plato ve Aristoteles, Alman filozoflar Hegel ve Kant, sosyal-ütöapistler Mor, Kampamenla, Furye, Saint-Simon, avukatlar Becker ve Monteskye, yazarlar Volter ve Russo, Marksistler ve Engels bu konu üzerinde fikirler üretmişlerdir. Profesör I.M. Rahimov, suç ve ceza nedenlerini kapsamlı, sistematik bir şekilde inceleyerek alan yazına katkı sağlama konusunda çalışmalar yapmıştır. Soruna bakıldığında, bazıları çok ilkel, hatta yanlış anlaşılabilir ve temelsiz görülmüştür. Bununla birlikte, yukarıda belirtilen faktörler, suçun nedenlerinin araştırılmasında büyük ilgi çekmiş ve faktörler doğrultusunda araştırmalar yapılmıştır. Sonuç olarak, suç nedenlerini açıklayan genel kabul görmüş yaklaşımlar vardır, bu yaklaşımlar düzenleyici, yasal, felsefi, etik, dini, antropolojik, sosyolojik ve diğer yaklaşımlar olarak ele alınmaktadır (Rahimov, 2014, s.43-44). Profesör B.S. Zahidov’un belirttiği gibi: “Dünya tarihinde, büyük dâhiler ve entelektüeller zaman zaman suçun nedenlerini araştırmaya çalışmışlardır. Biyolojik veya Antropolojik, Ekonomik, Psikolojik, Sosyolojik, anomali, çatışma, kalıtım, Endikoloji, sosyal leke, gen, vücut yapısı, kromozom, Freudizm, Marksizm, gelir eşitsizliği ve çok sayıda başka teoriler suçun nedenlerinin belirlenmesi için ele alınan kavramlardır.” (Zahidov, 2016, s.57). Profesör A. Dolgova, suçun kaynağını ve varlığını açıklayan genel teoriden yola çıkarak suçun ortaya çıkması için “temel” ve “ana” bir neden olmadığını belirtmiştir. (Dolqovoy, 1998, s.45). Profesör B.S. Zahidov, nedensellik probleminin, nesnel olarak “determinizmin teorik ve jeolojik problemlerinin aşırı karmaşıklığı nedeniyle” kriminoloji bilimindeki en karmaşık ve tartışmalı konulardan biri olduğunu ifade etmiştir. (Zahidov, 1998, s. 118).

Adli literatürde suç nedenlerini araştırmanın öneminin hafife alındığı ve bundan kaçınmanın mümkün olduğu kanısına varmak mümkündür. Örneğin, EAS Raska, suçun statüsü ve yapısı üzerinde kasıtlı bir etki için nedensel mekanizmaların bilimsel-teorik bilgisine ihtiyaç olmadığı yönünde görüş beyan etmiştir. Suçla mücadelenin pratik yöntemlerini belirlemek için suç ve yarattığı sosyal koşullar

arasındaki işlevsel bağımlılığı belirleyen yeterli ampirik verinin de var olduğunu belirtmiştir. (Raska, 1985, s. 31-33). Doğru ve sistematik kriminoloji bilgisi olmadan “nedensel kompleks” ve mekanizmaları hakkında konuşmanın imkansız olduğuna inanmaktayız. Suçluluk ile buna sebep olan bazı faktörler arasındaki ilişkiyi belirlemek yeterli değildir. Aynı zamanda, V. Pankratov’un doğru şekilde belirttiği gibi, suçların niteliği, nedenleri, suç işlemlerine izin veren koşullar ve bunların oluşumuna katkıda bulunan koşullar da elbette önemlidir. Bu nedenle, nedenler ve koşullar hakkındaki kriminolojik bilgiler, suçu önleme talimatlarını, yöntemlerini ve araçlarını doğru şekilde tanımlamaya yardımcı olur (Pankratov, 1981, s. 19-23). İnsan, aynı zamanda biyolojik ve sosyal bir varlık olan biyososyal bir canlıdır. Aynı şey suçların sebepleri ve doğası için de geçerlidir. “Genetik, Davranış, Sorumluluk” monografisinin yazarlarının belirttiği gibi, Eğer sosyal faktörler belirleyici bir rol oynarsa, bununla başa çıkmanın da sosyal yönelimli olması gerektiği açıktır. Hayır, eğer problem insan biyolojisinde ise, o zaman tıbbi etkinin ve suçun genetik kontrol yöntemlerinin araştırılması gerekli olacaktır” (Dubin vd.,1982). I.M. Rahimov suçun yapısı ile ilgili “Suçun sebeplerini araştırırken alta yatan psikolojik ve psikiyatrik faktörleri yeterince incelemeyen suçun sosyal tarafını belirlemek imkânsızdır. Suç o kadar karmaşıktır ki, bir kişinin davranışında sosyal mi yoksa biyolojik bir başlangıç mı olduğu sorusunun cevabını bulmak mümkün görünmemektedir. Ana mesele, eğer yukarıda belirtilen faktörler mevcutsa, ceza davasının açılacağıdır. Bu ve diğer faktörlerin üstünlüğü hakkında değil, biyolojik ve sosyal faktörler, yani insan ve çevre etkileşimleri hakkında konuşmak uygun olur ” demektedir (Rahimov, 2015, s. 66-67). V.N. Kudravyeva, optimal sosyal kontrol sistemlerinin yokluğunda, suç nedenlerinin nesnel toplumsal çelişkiler olduğunu, suç davranışlarının nedenlerinin toplumdaki olumsuz sosyal, ekonomik, yasal, psikolojik olaylar ve süreçlerle, çatışmalarıyla, piyasa ekonomisinin olumsuz yönleriyle başa çıkmada etkisinin olmadığını belirtmektedir. (Kudravyeva ve Gminoyeva, 2002, s. 76).

Cezai ve yasal yasakların toplu ihlali, sosyal çatışmalardan kaynaklanmaktadır. Yazarlara göre, suç komplolarının kriminolojik faktörlerinin oluşumu “çatışma - toplum” şeması altında dinamik olarak gelişmektedir (Fedorov ve Kharlamov, 2012, s.104). Profesör F.Y. Samandarov, suç olaylarının oluşumuna katkıda bulunan koşulların yanı sıra suç sebeplerinin algılanmasının, kriminolojinin karşılaştığı en acil sorunlardan biri olduğunu vurgulamıştır. Tartışmalı olaylara yol açan davaların ve “mekanizmalarının” incelenmesini gerektirir. Suçun ortak nedenleri, kişiliğini etkileyen ve belirli karmaşık olumsuz özellikler geliştiren nesnel ve öznel sosyal olayların bir birleşimidir. Suç, sosyal çevre faktörlerinin sosyal olaylar gibi sosyal faktörlerle etkileşiminden kaynaklanmaktadır (Samandarov, 2003, s. 77).

Görüldüğü üzere, Samandarov, suç komisyonuna katkıda bulunan nesnel ve öznel durumları ayırmaktadır. Yazar, suçlu psikolojisinin kurallarını kural olarak, sübjektif vakalara ve kamu hayatında, bireyler arasındaki ve farklı sosyal gruplar

arasındaki ekonomik ve sosyal ilişkilerde var olan nesnel çelişkilere atıfta bulunur. Samandarov, kişinin psiko-fizyolojik nitelikleri ile sosyo-ekonomik çevrenin olumsuz etkileri arasındaki etkileşimin suçların komisyonuna katkısı olduğuna dikkat çekmektedir. Yazarın suç nedenine yaklaşımının araştırmacılar tarafından genel kabul görmüş yaklaşım olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, her unsurun suçun nedenleri ve koşulları içindeki rolü, yoğunluğu ve etki derecesinin, birçok faktörün kombinasyonuna bağlı olarak farklı ve dinamik, olduğu dikkate alınmalıdır. V.Orekhov, suçun altında yatan sebeplerin belirlenmesi için başlangıç noktasının toplumun sosyo-ekonomik yapısı olması gerektiğini ve bu sosyal yapıyı oluşturan ve geliştiren ilişkiler ve ilişkilerin araştırılması gerektiğini belirtmektedir. Orekhov, 1972, s.21). D.E. Vaniichkin, suçun karmaşık bir fenomen olduğunu ve durumunu, yapısını, seviyesini ve dinamiklerini etkileyen bir dizi faktörün, koşulların, sosyal, ekonomik, demografik ve diğer faktörlerin ve koşulların bir sonucu olduğunu ifade etmektedir. Yazar ayrıca, bazen yasal literatürün suçun sadece olumsuz değil, aynı zamanda olumlu sosyal faktörlerin bir sonucu olduğu görüşünü ifade ettiğini de vurgular. Bu görüşün savunucularına göre, suç ortak bir olaydır. Bu nedenle, cezai davranış dâhil, sosyal olarak dışlanmış bir davranış yoksa o zaman çok yüksek düzeyde bir sosyal kontrol vardır. Böyle bir toplum normal bir toplum olarak kabul edilemez. Suçun imha edilmesi, ilerici sosyal kalkınmanın imhası anlamına gelir (Vaniichkin, 2004, s.82-84).

XIX-XX yüzyıllarda araştırmacılar, düşük eğitim seviyesi ve profesyonellik düzeyi, eksik ailelerin varlığı, finansal yetersizlik vb. dâhil olmak üzere suç nedenlerini araştırmışlardır. Gerçekten de, deneysel çalışmalar yukarıda belirtilen faktörlerle suç arasında belirli bir istatistiksel ilişki olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, suç nedenlerine böyle bir yaklaşım yüzeysel olarak kabul edilmelidir. Bu nedenle, suçluların kanuna uygun vatandaşlara eğitim konusunda düşük bir hakka sahip olmaları, bunun suçun sebeplerinden biri olduğu veya suça katkıda bulunduğu anlamına gelmez. Bunun nedeni, eğitimdeki hızlı yükselişe ve zorunlu eğitim fikrinin gerçekleşmesine, suç oranlarındaki düşüşün eşlik etmemesidir. XX yüzyılın sonlarından günümüze kadar suçun artması ve en tehlikeli şekli ve türleri ile açıkça ortaya çıkması yukarıda belirtilen ifadeyi teyit ettiği düşünülmektedir. Suç istatistikleri, adli ve araştırmacı deneyimler, bazen en yükseköğrenim görmüş kişilerce işlenen suçların gizlenmesi ve suç izlerinin karmaşık ve tespit edilemez hale getirilmesi görülmektedir. Örnek olarak verilecek olursa, siber suçlar işleyen kişilerin ekonomik yönden zengin ve suç işleyen yüksek eğitimli bireylerdir. Kısacası, M. Minenok ve D.M. Minenok'un belirttiği gibi, "Kathleen'in zamanının gerçekleri, suçun okuma yazma bilmeyenlerin annesi olduğu teselli teorisini baltalamaktadır" (Minenok ve Minenok, 2001, s.250). Aynı zamanda, yükseköğretim seviyelerinin diğer sosyo-psikolojik, biyofizyolojik, örgütsel, teknik ve diğer faktörlerle birlikte kriminolojik veya antimikrobiyal olabileceği açıktır. Görüşümüze göre eğitim düzeyi, diğer faktörlerle birlikte, ancak suç seçimini ve suçun niteliğini etkileyen bir faktör olarak kabul edilebilir. Suçun hangi kısmının maddi

ihtiyaçlar için veya başka bir nedenle olduğunu belirlemenin mümkün olup olmadığı sorusuna cevap verilemeyeceğini belirtmek isteriz.. 2000 yıl önce, Çinli filozof Van Chong, “toplumda çok sayıda savaş, borç ve ahlaki değerlerin cehaletle sulanmadığını göstermiştir. Açlık, soğuk algınlığı ve sefalete bağlı olmayan suçların olmadığı durumlar, en azından tahıl ve diğer gıda maddelerinin yokluğunda aranmalıdır. İnsanlar aynı anda açlığa ve soğuğa maruz kaldığında, yasayı ihlal etmeyen çok az kişi olacaktır. ” diyerek düşüncelerini açıklamaktadır (Somin, 1990, s.112). Tabii ki, Çinli filozofun suç nedenleri biraz basitleştirilmiş ve sadeleştirilmiş bir şekilde ifade edilmiştir. Bununla birlikte, V.N. Kudrevuev’in de belirttiği gibi, “modern gerçeklikte bu gözlem bir dereceye kadar onaylanmıştır” (Kudrevuev, 2002, s.11). Bayramov “yoksulluk, insanlar zor durumda kaldığında, toplumun ekonomik ve ahlaki değerleri gibi tüm alanlarında olumsuz sonuçlar doğuran, sosyo-ekonomik bir ayrılıktır” demiştir. (Bayramov, 2010, s.196-197). Ancak, belirli koşullar altında zenginlik, suç dâhil antisosyal davranışlara yol açabilir. I.M. Rahimov’a göre zengin, lüks bir yaşam, elbette ahlak üzerinde ciddi bir etkiye sahiptir, suçluluğa dayalı zevk ve eğlence sularına yol açmaktadır (Rahimov, 2015, s.175). Aynı zamanda, maddi imknların bolluğunu, anti sosyal davranışların kaynağı olarak görmek de yanlıştır. Bununla birlikte, aşırı ihtiyaç gibi aşırı bolluk da tehlikeli olabilir ve olumsuz sonuçlara yol açabilir.

I.M. Rahimov, suçun toplumun ekonomik statüsünün barometresine hizmet ettiği fikrini sorgulamadan, bu konuda birçok önde gelen toplum fiğrnn fikrinin altını çizmektedir. Yazar, “Suç ve Ceza Felsefesi”: “Ekonomik ihtiyaç, suça yol açabiliyor” monografisinde D. Romomani, F. Engels, I. Bentam, Homer, Plato, Aristoteles’in yoksulluk ve suç arasındaki yakın ilişki hakkındaki görüşlerine dikkat çekmektedir. Romanozi, “İngiltere’deki aşırı suç oranının nedeni ağır ekonomik durumdur”, derken, F.Engels, “yaşamdan mahrum bırakılan bir kişiye tehdit etmek imkânsızdır.” demiştir. I. Bentam, “cinayet işlemeye neden olan karşı konulmaz bir ihtiyaçtır.” demiş ve Homer, “açlığı düşünmek imkânsızdır, çünkü açlık sefalete neden oluyor” fikrini savunmuştur. Platon ise, “toplumda servet ve yoksulluk eşit derecede tehlikelidir” demiştir. Aristoteles ise, “fakir insanlar bazen maddi ihtiyaçları nedeniyle suça yöneliyorlar”, fikrini savunmuştur (Rahimov, 2014, s.57-58). Rahimov, Azerbaycan resmi suç istatistiklerini yansıtan verilerin analizinde, sosyolojik araştırmaların sonuçlarında, ülkede suç ile ekonomik durum arasında yeterince güçlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, yazar, diğer faktörlerin suç üzerindeki etkisini de göz önünde bulundurup değerlendirme gereğini vurgulamaktadır ve “suç tamamen farklı bir olgudur: siyaset, etnik gruplar arası ilişkiler, kamu yönetimi biçimleri, devlet vb. izlerini taşıyor. 25 yıldan fazla süren Dağlık Karabağ atışması, Azerbaycan’da devlet, karakter ve suç düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu, yalnızca Ermenistan ve Karabağlı mültecilerin üzücü ekonomik ve sosyal durumlarıyla değil, aynı zamanda tüm cumhuriyetin psikolojik durumuyla da açıklanmaktadır ” demektedir (Rahimov, 2014, s.60-61). Dolgovov suç teşkil eden davranışları oluşturan şartla-

rın, sebeplerin doğada ve özünde sosyal bir olgu olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda, koşullar kendi kendini suçlama teşkil etmese de, insanların bilincini, iradesini ve kararlarını etkilediğini düşünmektedir. Bir kimsenin özgür iradesi ne sebep ve şartlar altında olursa olsun korunur, yani birey, kriminolojik açıdan ne kadar acımasız olursa olsun, belirli bir davranışsal seçeneği seçme özgürlüğüne sahiptir (Dolqovoy, 2008 s. 229-292). M.M. Babayev, aşağıdaki faktörleri modern koşullarda nedensel suç kompleksini etkileyen faktörler olarak belirtilmektedir:

- Ekonomik ve sosyal statüde olmayan belirli insan gruplarının, yabancıların, sınırların ve diğerlerinin varlığı;
- Nüfusun belli bir kısmına alkol bağımlılığı, ilaç kullanımının istikrarlı büyümesi ve yayılması ve sonuç olarak uyuşturucu bağımlılığı;
- Yaygın zihinsel, psikolojik alışkanlıklara, alışkanlıklara dayanan alışkanlıklara, egoist amaçlara ulaşmak, kendine iddialı olma yöntemlerine (kuvvete odaklanmak; saldırganlığı; neyin mevcut olmadığını göstermeksizin değil) dayalı çatışmaların çözümü; düşman ayrılması; zulüm, vb.);
- Suçlara kayıtsız şartsız tutum (rüşvet, vergi kaçakçılığı, vb. gibi bazı suçlar tamamen suç olarak kabul edilmemekte, kamu bilincinde yeterince değerlendirilmemekte ve mahkûmiyet verilmemektedir);
- Sosyal yönelimli gayri resmi gruplarda birleşmiş, ergenlerin ve gençlerin kendine özgü bir ceza “rezervi” nin varlığı;
- Popülasyonun belirli bir bölümünün bilincinde ve davranışında bazı kökleri olan ceza alt kültürünün bazı unsurları;
- Ortadan kaldırılamayan sosyal çatışmaların ve çatışmaların varlığı;
- Suç baskın olarak suç davranışının ekonomik (mülkiyet) yönelimi;
- Cezai davranış, biçimleri, yöntemleri, araçları vb. aşırı esneklik ve değişkenlik;
- Cezai işlemlerin güvensizliği;
- Suçun “kontrol edilememesi”, suçun gerektiği kadar toplumun kontrolüne girmediği ve toplumun toplumsal olarak kabul edilebilir bir düzeye indirmek istendiği anlamına gelir. Henüz literatürde bir norm olarak kriminalizasyondan bahsedilmemesi (Babaev, 2004, s.142-143).

Inshakov, özellikle yüksek işsizlik oranlarına, yaşam standartlarındaki keskin düşüşe, yoğun sosyal eşitsizliğe ve kriminolojik komplekse vurgu yapmaktadır (Inshakov, 2000: 72-74). Mustafaev, işsizliği suç etkileyen bir faktör olarak görmektedir. Yazar, Azerbaycan’da işsiz ve eğitimsiz kişilerin yüksek oranda bulunduğuna dikkat çekmekte ve bu durumun bazı sosyolojik çalışmalarına ve suç istatistiklerinin sonuçlarına bakıldığında hırsızlık üzerinde büyük bir etkisi oldu-

ğunu belirtmektedir. İşsizlik, hastalık ve ahlak sorunları bir dizi olumsuz niteliği oluşturur. Sonuç olarak, sosyal ve psikolojik olarak dezavantajlı olan ve düzenli emekleriyle hayatlarını kazanma fırsatından mahrum kalan ve diğer kategorilere göre yağmalamalarını kolaylaştıran ahlaklı insanlar kategorisi de vardır. (1994, s. 148-149). Aynı zamanda, suça etki eden faktörlerin karmaşıklığının mevcut sosyal ve ekonomik koşullara bağlı olarak değiştiğine dikkat edilmelidir. “Suç ve Siberetik” monografının yazarlarının doğru bir şekilde belirttiği gibi, “modern toplumdaki temel değişiklikler, suçu etkileyen faktörler sistemini etkilerken, geçmişte istikrarları ile karakterize edilen birçok faktör bugün önemli değişiklikler geçirmiştir. Yeni grup yeni faktörlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, kapsamlı bir suç araştırmasıyla ortaya çıkan ve öngörülemeyen konularla ilgili bir numaralı görev, suça katkıda bulunan bir sistemin belirlenmesidir (Rahimov vd. 1995, s.59). Kriminologlar ayrıca yoksulluk ve suç arasında nedensel bir bağlantı olduğunu söylemektedirler. Örneğin, Zahidov şöyle belirtmektedir: “Yoksulluk ve nüfusun düşük yaşam standardı açgözlülüğün kökenindedir. Bunun önemli bir nedeni, Dağlık Karabağ çatışması bağlamında ülke altyapısının bir kısmının kaybı, bir milyon insanın ölümü ve genel durum üzerinde olumsuz bir etkisi olan daimi ikamettir. Eski Yunan filozoflarından modern teorisyenlere kadar herkesin suçun en önemli nedenlerinin aidiyet duygusu, tutku ve arkasındaki sebep olduğunu kabul etmesi tesadüf değildir. En azından asgari olarak, İsa'nın maddi ihtiyaçlarını karşılamak bilinçli kişinin başlangıç hedefidir ve bütün motivasyonların temelidir. Bu nedenle önümüzdeki yıllarda açgözlülük ve açgözlülüğün arttığı görülecektir. (2016, s.56-57). C.S. Ahmedov, suç eylemleri komisyonuna, özellikle de şiddet içeren suçlara katkıda bulunan faktörlere işaret ediyor: paranın kamu bilincinin gücüne aktarılması, suç işleyen ve etik olmayan davranışlar arasında aşırılıkların ortadan kaldırılması; Nüfusun önemlilik düzeyine göre keskin bir şekilde farklılaşması ve toplumdaki sosyal gerginliğin artması, çatışmaların artması, nüfusun çoğunluğunun yaşam tarzı ve sosyal statüsündeki önemli değişiklikler, uyuşturucu bağımlılığı piyasası gibi sonuçlar ortaya çıkarılmaktadır (Ahmadov, 2005, s.219).

Bu faktörlerin bireysel olarak, kendi başlarına değil, diğer faktörlerle ilişkili olarak ve genel olarak kriminolojik hale geldiğine dikkat edilmelidir. Örneğin, nüfusun akut farklılaşması, işsizlik, yoksulluk ve ahlaki bozukluk eşlik ettiği zaman suçun ortaya çıkmasına neden olabilir. Maddi faktörlerin, suçlu davranışları da dâhil olmak üzere, insanların davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğuna inanmamıza rağmen, aynı zamanda büyük ölçüde bir kişinin bu faktörleri nasıl anladığı ve anladığı konusunda ahlaki değerlendirmenin niteliğine de bağlıdır. Toplumdaki yaşam tarzı ve yaşam standartlarındaki belirgin farklılıklar, yaşam koşullarından, yaşamdan ve karamsarlıktan, yaşamın getirdiği iktidarlar ile karşılanmayan ve dolayısıyla fakir insanları cezai tercih haline getirmeyen memnuniyetsizliklere neden olmaktadır. Maalesef, son yıllarda, yoksulluk ve maddi imkânsızlık, suça ve açgözlülüğe katkıda bulunan bir faktör haline gelmiştir. Yeni

ekonomik koşullara ve piyasa ilişkilerine uyum sağlayamayan, sosyal statülerini değiştirebilen, alışkanlıklarını değiştirmeyen, sosyal bağlarını yitirmeyen ve hiç kimseye ihtiyaç duymayan yeni bir kategori bulunmaktadır. Sonuç olarak, bu suç işlemeye yönelik eğilim birçok kişi tarafından büyük ölçüde artmaktadır (Ubebnik, 2005 s. 363).

Bu konuda B.S. Zahidov şunları belirtmektedir: “Sermayenin ölüm mücadelesi her durumda suça neden oluyor ve suçun büyümesi üzerinde önemli bir etkisi var. İşsizlik bunu teşvik ediyor. Ülkedeki işsizlik düzeyi, suçun büyümesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olan faktörlerden biridir. Çünkü bir canlı olarak, insanlar biyolojik bütünlüklerini korumak için herhangi bir yasak olmaksızın yeme, içme ve sonuna kadar yaşamaya maruz kalırlar. Bu bakımdan, suç, yaşadığı toplumun kural ve yasalarına aykırı olarak, kendi ihtiyaçlarını karşılamak için kişinin isteklerini ve arzularını yerine getirmek için hareket eden bir eylemdir” (Zahidov, 2014, s. 66). Aynı zamanda, yukarıda belirtilen faktörler, genel olarak, ahlaki ve serebral korteksin deformasyonu ile bireyin psikofizyolojik durumuyla gerçek kriminolojik sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir. Antisosyal havanın olduğu ailelerde, alkolizm ve uyuşturucu bağımlılığının geliştiği bir ortamda, ahlak ve ideolojinin hüküm sürdüğü bu tür ailelerde yetişen çocukların psikolojisini olumsuz yönde etkilemektedir. Son yıllarda, bazı gençler disiplin, yetişkinlere saygı, öz disiplin, özveri, uzlaşma ve ahlaki nitelikler gibi kavramlarda sorun yaşamaktadırlar. Bugün içinde yaşadığımız sosyo-ekonomik koşullarda, birçok genç, başka bir değerler sistemi geliştirmeye başlamıştır. Bu sistem ne pahasına olursa olsun, zengin olmak, sosyal statülerini artırmak, yalanlar ve hileler için hazırlık yapmak ve suç işlemek gibi kavramları da içinde barındırmaktadır. Sonuç olarak, sosyal psikolojik bir kişilik ciddi şekilde deforme olabilir ve bu da tahmin edilmesi zor durumları ortaya çıkarabilmektedir. Şiddet suçlarındaki artışa katkıda bulunan koşullar alkol ve uyuşturucu kullanımını da içermektedir. Alkol bağımlılığı ile suçluluk arasındaki korelasyonu belirten IM Rahimov, “Ülkemizde kasıtlı taciz ve kasıtlı cinayet sıklığında alkol önemli bir rol oynamaktadır. Alkol, kurbanlarının hayatını olumsuz yönde etkiler. Bir süre sonra, alkol tamamen kurbanlarını zedelemekte, iyi ve asil duygularını felç etmekte ve merkezi sinir sistemlerini etkilemektedir. Tek bir darbeye alkolün kötüye kullanımını ortadan kaldıracığımızı varsayalım, çok kısa bir süre içinde bu Azerbaycan’da işlenen suçlarda 30-40% bir düşüş ortaya çıkacaktır. Ayrıca ciddi suç ve kasıtlı cinayetlerde de 2/3 oranında azalma meydana gelecektir.” demektedir. Yazar, Vamorel’in, iddialarının bir teyidi olarak şöyle diyor: “Alkolizm ahlaki değerlerden ve aşağılayıcı insan davranışlarından yoksundur” (Rahimov, 2015, s.177-178).

Alkol bağımlılığı, özellikle de uyuşturucu bağımlılığı, yeni insanları orduya sokarak, halkın sağlığına zarar vererek ulusun gen havuzunu tahrip etmektedir. Pek çok kriminoloji uzmanı, suçların, özellikle “sokak” ve “ev içi” suçların, alkol ve uyuşturucu zehirlenmesinin etkisi olduğu, yani bireyin davranışını kontrol etme durumu zayıfladığında meydana geldiğine işaret etmektedir. Hiç şüphe yok

ki, uyuşturucu bağımlılığı ve suç arasında güçlü bir ilişki vardır. Uyuşturucu bağımlısı “açlık” durumu kendisine uyuşturucu veya psikotropik madde satın almak için para kazanma fırsatı verdiğinde, mümkün olan en kısa sürede bir suç işleme-ye neredeyse her zaman hazır hale gelmektedir. Başka bir deyişle, uyuşturucu ve alkole olan yüksek talep kişiyi hırsızlığa ve diğer suçları işlemeye zorlamaktadır. Bu durum sosyal madde bağımlılığı riski, yalnızca uyuşturucu kullanımının sağlığa zarar verdiği, uyuşturucu bağımlıların sosyal aktivitelerini en aza indirdiği, aileleri tahrip ettiği, gen havuzuna tehdit oluşturduğu için değil, aynı zamanda suçun sebeplerinden olmasıdır. Uyuşturucu bağımlılığı ulusun geleceği, genç neslin sağlığı için gerçek bir tehdit oluşturmakta, ailelerin parçalanmasına ve ahlaki değerlerin tahrip olmasına yol açabilmektedir.

Suç kompleksi soruşturmasına yeni bir yaklaşımın iç-içe bir yaklaşım olduğu düşünülebilir. Bu yaklaşımda suçluluğun belirleyicileri sisteminin temeli, bağımsız yapısal unsurlar olarak hareket eden sosyal çevre, suç ve failin kimliğidir. Bu yaklaşımın savunucuları V.N. Kudryavtsev ve L.A. Voloshin’dir (Voloshina, 1972, s.23-24;25). Aynı yaklaşım ayrıca Dolgova tarafından da savunulmaktadır. Dolayısıyla, suçluluk çalışmasında, Dolgova, suç topluluğu ve insan gibi kendinden regüleli sistemlerle karşı karşıya olduğumuzu düşünmektedir. Bir dış faktörün öz düzenleme süreçlerindeki etkisi, sadece malzemenin rakiplerinin iç özelliklerinin altını çizmez, yansıtılmaz, planlanır ve kontrol edilir ve öz düzenleme sisteminin ithalat yasalarına göre değişmez olduğu düşünölmektedir. Hem iç hem de dış nedenler aynı anda etkilenmektedir. Bu nedenle, bir sosyal olgu olarak, var olmayan bir suç, sosyal etkileşimin sonucu olarak düşünölmelidir (Dolqovoy, 2008, s.208). Bu aynı zamanda, sosyal çevre ve kişilik etkileşiminin çoklu belirleyicilerini sebeplerin ve koşulların etkileşiminin bütünleyici bir sonucu olarak değerlendirmek için de bir temel sağlamaktadır. Vaniichkin, bu etkinin olumlu ya da olumsuz olabileceğini belirtmektedir (Vaniichkin, 2004, s. 85). Bu yaklaşım göz önüne alındığında, nedensel suç kompleksinin metodolojik açıdan araştırılmasının önemini dikkate alarak, K. Koryainov, iki tür genetik ve fonksiyonel tespit arasında ayırım yapmayı önermektedir. Yazara göre, böyle bir yaklaşım nüfusun sosyal, ekonomik, politik ve manevi yaşam koşullarının özelliklerini ve bunların suçların büyümesi üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır (Gorinov, 1991, s.21-22).

Kilinski, doğası gereği herhangi bir suçlu davranışı olmadığına ve tek bir suç nedeni olmadığına inanmaktadır. Suç “sosyal bir yapı”dır. Suçtaki artış her zaman toplumun istenmeyen koşullarıyla ilişkilidir. Bugün, küçük bir grubun artan refahı ile ‘bunun dışında kalan’ daha geniş kesimin arasında büyük bir fark ortaya çıkmıştır. Geçmişte, suçun kökeninin sosyal koşullarda aranması gerektiği düşünölüyordu. Öte yandan, suçun kökenleri insanın genetiğindedir. Hatta genetik bir suç davranış teorisi vardır. Bu teoriye göre, suçun nedenlerinden biri, kişideki kromozom anormallikleri olabilmekte ve bu durum da kişiliği psikopatolojik hale getirerek suçun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (www.ng.ru.). Alakbarov ve Rahimov “Suç ve Ceza Felsefesi” monografisinde suçun özüyle ilgili felsefi ve

kavramsal görüş ve varsayımlarını ifade etmektedirler. Alakbarov'a göre uygarlığın neden olduğu suçlara ek olarak, daha önce insanlık genomuna dâhil edilme ihtimalinin doğuştan bir özellik olduğu düşünülen doğal suçlar da vardır. Bu sonuç aynı zamanda bir kişinin agresif bir şekilde davranmasına neden olan spesifik bir genin varlığı ile de doğrulanır. Bu saldırganlık geninin insan bilincine ege-men olduğu ve seçim özgürlüğünü önemli ölçüde sınırladığı gerçeği göz önüne alındığında, bugün bazı sanayileşmiş ülkelerinde, bir saldırganlık geninin varlığı mahkemeler tarafından cezanın hafifletici bir ölçütü olarak kabul edilmektedir (Kivich, 1999). Suçu etkileyen faktörlerden bahseden I.A. İsmailov, suçun durumu ile eğilimler ve sosyal süreçler arasında yaklaşık 200-250 istikrarlı korelasyon bulunduğunu belirtmektedir (İsmailov, 1990). Ayrıca, sosyal, ekonomik, demografik, yasal, örgütsel ve diğer koşullardaki değişiklikler, suçluluğu belirleyen yeni faktörler yaratabilirken, en önemlilerinden bazıları kriminolojideki önemini kaybedebilmektedir. Kısacası, toplumun özelliklerine bağlı olarak, koşulların bazıları anlamlarını ve değerlerini kaybetmeye başlayabilmekte veya tam tersi durumlar da ortaya çıkabilmektedir. Suçun, kamusal yaşamdaki en doğru işlevsizlik barometresi olduğuna dikkat çeken Bakharev, diğer sosyal olgular gibi, suçun da karmaşık ve bütünlük bir yapıya sahip olduğunu ve her birinin farklı nedensel mekanizmaların etkilerini yansıttığını belirtmektedir. Bununla birlikte, tüm iç heterojenliğine rağmen, bu parametreler yerel toplumların belirli genel özelliklerini temsil etmekte ve sosyo-ekonomik ve kültürel ortamların etkisinin özel bir tezahürü olarak kabul edilebileceğini göstermektedir. Başka bir deyişle, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin birleşimi, çeşitli suç türlerinin ve tezahürlerinin oluşumunu etkilemektedir ve bu etki, 100.000 nüfus başına düşen suç sayısı (suç oranı) olan toplam suç oranına yansıtılmaktadır. (Bakharev, 2012, s. 160-164). Suçun belirleyicilerinin kavramsal analizi, onların karmaşık doğasından bahsetmemizi sağlar. Farklı bölgelerin kendine has özellikleri nedeniyle, bu belirleyiciler, toplumun sosyal ve yasal yaşamındaki değişimlerle birlikte içeriğini ve biçimini değiştirirler. Bu nedenle her zaman insanlar için uygun olan nedensel suç kompleksi için evrensel bir model oluşturma girişimi daha az verimli olarak kabul edilmelidir. Öldoshev, suçun birçok faktöre bağlı olduğunu ifade etmektedir. Bu faktörlerin karmaşıklığı, bir yandan tüm dünya topluluğunun karakteristiği olan politik ve sosyal süreçler ve tezahürler, diğer yandan her ülkenin ve bölgenin şu anki gelişim aşamasının karakteristiği olan süreçler ve tezahürlerdir (Öldoshev, 2015, s.155). Baxarev tarafından belirtildiği gibi, suç düzeyi, halkla ilişkiler sisteminin bireysel unsurlarının uyumsuzluğunun bir göstergesidir. Bu nedenle durumun, seviyenin, dinamiğin, yapının ve diğer suç göstergelerinin farklı bölgelerde önemli ölçüde farklı olmasının nedeni budur (Baxarev, 2012, s.161-163). Ekonomik, sosyal, örgütsel ve diğer doğayla aynı koşullar ve koşullar altında, bir grup insan istikrarlı ve yasalara uygun davranmakta, diğerleri ise suç davranışlarında tutarlılık göstermektedir. Bunların çoğu, ilgili bireylerin psikososyal özelliklerine, durumu değerlendirmelerine ve tepkilerine, arzu ettikleri hedeflere ulaşma yeteneklerinin

amaçlarına ve öznel alanlarına bağlıdır. Bu konuya değinen Rahimov'un belirttiği gibi, "Sosyo-ekonomik faktörler dâhil olmak üzere dış faktörler konu üzerinde bir miktar etkiye sahiptir ve suçun psikofiziksel bir sonucudur. Bu, nüfusun belli bir kısmı için geçerlidir. Ancak, bu durumdaki tüm bireyler suçlu değildir. Suçlular dünya nüfusunun yalnızca % 6'sını oluşturuyor" (Rahimov, 2014, s.59-60). En genel karakterin sosyo-ekonomik koşulları, etkileşimin bir sonucu olarak birbirini zenginleştiren bir faktörler kompleksi olarak sosyal yaşamın olayları, suçluluğun statüsünü, seviyesini, dinamiklerini ve yapısını, suç davranışındaki değişimlerin ve eğilimlerin niteliğini ve yönünü belirler. Demografik özellikler, kentleşme ve göç gibi sosyo-demografik faktörler arasında da net bir bağlantı olmalıdır. Bu yüzden sosyo-ekonomik ve demografik süreçlerin ülkedeki ve bölgelerindeki suçun gelişimi, eğilimleri, yapısı ve seviyesi üzerindeki etkisi analiz edilmeli ve izlenmelidir. Sosyo-ekonomik sorunların artması ve derinleşmesi, yaşam standartlarında düşüşe neden olmaktadır; işsiz sayısını arttırmak; fakir ve fakir arasındaki farkları daha da arttırmak; suçun sosyal tabanının genişlemesine katkıda bulunur, bu da alkolizm ve uyuşturucu bağımlılığının seviyelerinin artmasına neden olur. Nüfusun maddi refah düzeyine göre keskin kutuplaşması toplumsal uyumsuzluk yaratmakta ve protesto eden bir ruh hali yaratarak ve yasaların ihlal edilmesine sebep olmaktadır. Yoksullar ile zenginler arasındaki gerçek bölünmenin genişlemesi ve bazı bölgelerde durumun kötüleşmesi, şiddet suçlarını mülk ve maddi yetersizlik açısından motive etmenin yanı sıra, aile içi şiddetin de artmasına neden olmaktadır. Nüfus yoğunluğu, belirli şartlar ve koşullar altında kriminolojik faktörlere bağlanabilir. Nüfusun yoğunluğu, nihayetinde artan suça yol açan sosyal çevrenin "yoğunluğunun" ifadesiyle çelişkili, viktimolojik koşulların ortaya çıkma olasılığını arttırmaktadır. Ahlaki ideallerin çarpıtılması ve suçtaki artış ile suçun genişlemesi arasında da bir bağlantı vardır. Piyasa ilişkilerinin kendiliğinden gelişmesi, insanların mülkiyet açısından çarpıcı bir şekilde katmanlaşmasına, düşük gelirli ailelerin sayısındaki artışa ve toplumun ahlaki ve etik temelini oluşturan ideallerin ve görüşlerin parçalanmasına ve çöküşüne yol açmıştır.

Batı kültürünün propagandası, kitle iletişim araçlarında ve bazı internet sitelerinde şiddet ve zulüm; aile ve okul gibi birincil sosyokültürel grupların izolasyonu; sosyal ve psikolojik olarak sağlıklı kişilikler olan ergenlerin gelişiminde çeşitli olumsuz etkiler yaratır. Toplumda ahlaki ve etik değerler krizi bulunmaktadır ve bu kriz derinleşmektedir. Keskin ve büyüyen özellik farklılaşması ve temel varoluş için mücadele etme ihtiyacı, çarpık bir bireysellik ve pragmatik bir felsefeye dayanan "yeni" ahlaki sistemin kendiliğinden oluşması için önkoşullar yaratmaktadır. Sonuç olarak, her şey mümkün ve ideoloji "ahlaki değerleri görmezden gelmeden daha hızlı, daha kurnaz, daha haklı, daha iyi yaşama" ideolojisini oluşturmaktadır (Corsanti, www.dpr.ru). Aynı zamanda, yukarıda belirtilen sosyal, ekonomik, demografik, ahlaki ve psikolojik ve diğer faktörlerin doğrudan değil, dolaylı olarak suç, yapısı ile dinamikleri ve karmaşıklığı üzerinde ciddi bir etkiye sahip olabileceği açıktır. "Suç ve Siberetik" monografının yazarları,

“suçu etkileyen faktörlerin, birbirlerinden izole olmayan, ancak kamusal yaşamın genel kalıplarıyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olan tek bir faktörler sistemi olarak çalışılması gerektiğini belirtmektedir. Karmaşık yaklaşım ve sistematik analiz yöntemlerini, tekniklerini ve araçlarını kullanarak kriminoloji, her şeyden önce, çeşitli faktörlerden oluşan bir kompleksin (sosyal, ekonomik, psikolojik, demografik vb.) Suç üzerindeki etkilerini değerlendirebilir. Kuşkusuz, kapsamlı bir yaklaşım ve sistematik inceleme, suç faktörlerinin kapsamlı araştırılmasına ve sonuçta karmaşık soruşturmada, suçun öngörülmesinde ve önlenmesinde önemli bir iyileşmeye büyük katkı sağlayacaktır ” diyerek görüşlerini belirtmektedir (Rahimov vd., 1995, s. 60). I.M. Rahimov, “insan davranışının nedenlerinin genetik ve kalıtsal psikofizyolojik özelliklerde aranması gerektiğine” işaret etmektedir. Dış ortamın belirli koşullarının etkisiyle tezahür ettiği bilinmektedir. Ne sosyal koşullar ve ekonomik faktörler (yoksulluk, zenginlik, lüks) ne de kalıtım suçun nedenidir. Bu sorunun araştırılması sonucunda, suçun felsefi doğasının insan davranışının serbest iradesinden kaynaklandığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Kaynağı, olumsuz dış sosyo-ekonomik koşulların ve durumun bir sonucu olan kişiliğin psiko-fizyolojik özelliklerindedir ” (Rahimov, 2014, s.122). XXI yüzyılın başından bu yana, birçok ülkede kaydedilen suç sayısında düşüş ve suç oranlarında düşüş yönünde bir eğilim var. Bu eğilim, en düşük gecikme oranına sahip kasıtlı cinayet oranlarına belirgindir. Örneğin, kasıtlı cinayet oranı Avustralya, Arjantin, Macaristan, Almanya, ABD, Finlandiya, Fransa, Japonya ve diğer ülkelerde önemli ölçüde düşmüştür. Bazen, suç oranlarındaki düşüş, geleneksel suçların kayıt altına alınma eğilimini açıklama eğilimindedir. Böyle bir durumun mevcut olduğuna dikkat çeken Y.I. Kilinski, eğilimin küresel doğanın bu kadar basit bir açıklama ile sınırlı kalmasına izin vermediğini de belirtmektedir.

Sonuç

Modern dünyada, suçluluğun varlığı, doğası ve düzeyi, suçun yapısı ve dinamiği ve çeşitli suç türleri, sosyal, ekonomik, bireysel-psikofizyolojik, örgütsel, teknik, demografik, ideolojik ve diğer doğanın birbiriyle ilişkili olayları ve süreçleridir. Bu durum bütün bir sebepler ve koşullar kompleksinden kaynaklanır.

Suçların nedenleri her yaştan, milletten, devletten ve yasal sistemlerden doğabilecek sonsuz ve kalıcı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, suçun tamamen ortadan kaldırılması olasılığından bahsetmenin bir temeli yoktur ve ütopiktir. Bu olumsuz sosyal ve yasal olayın temel nedeni gerçeklikten uzaktır. Aynı zamanda, suçla mücadele, suç davranışını önlemek, suç ortamındaki önleyici etkileri azaltarak suçu sınırlamak, suç gelişiminin olumsuz eğilimlerini azaltmak ve hatta en aza indirmek mümkün ve gereklidir.

Kaynaklar

- A.İ.Dolqovoy. M. (2008). Kriminoloji, *Pod kırmızısı*.
- A.İ.Dolqovoy. M. (1998). Rossii'de Prestupnosti reformu, *Pod kırmızısı*.
- Ahmadov C.S. (2005), Kasıtlı motif cinayetleri (ceza hukuku ve kriminolojik yönler). B.
- Babaev M.M. (2014), "Gerçekliğin sorunu, kriminolojinin cezai soruşturmasında gerçekçi" Başlıklı makalenin yazarıdır. Mecdunarodnoy malzeme pratik konferansı. Bakü, 2014, s. 142-143.
- Baxarev D.V. (2012). Hapishanenin Toprak Suları Tutsağı ve Kopenhag Kriminolojisinin Büyük Sokakları (istorico-bibliyografik makale) // sovremennoe pravo. No. 10, s.160-164.
- Bayramov, Sh. (2010), Yoksullukla Mücadelenin Bazı Yönleri / Adli İnceleme Sorunları, Adli Tıp ve Kriminoloji, Bilimsel eserlerin toplanması, Bakü, S. 52, Bakü.
- Corsanti A.A, Maksimenko IV Rossiyskoy Federaiiii'deki prestijli prestupnosti tayini www.dpr.ru
- Dubin N.P, Karpeu II, Kudravev V.N. (1982). Genetik Povedenie. Otvetstvennostğ. M.
- Fedorov P.A ve Kharlamov V.S. (2012), Gerçek Analiz Pratik Prestupnosti // Vestnik, Saint Petersburg Üniversitesi MVD Rossii. S. 3 C.55.
- Gilinsky A.I. Prestupnostğ ve postsovremennom mire // www.ng.ru
- Gorinov K.K. (1991). Ceza Hukuku. Teorisi ve Uygulaması: Autoref.diss... .dokt.örid. nauk. M.
- Inshakov S.M. (2000). Kriminoloji için. Uçebnik. M.
- İsmailov İ.A. (1990), Prestupnosti ve Ugolovna'nın Siyaseti, Bakü.
- Kivich O.V. (1999). Kriminolojik özellikler ve büyük ölçekli prestupnosti ve ek kanunun öngörülmesi. Tez... M.
- Kudrevuev V.N. (2002). *Prestupnosti ve nereı perexodnano dönemi*.
- Kudrevuev V.N. (1968). *Prichinosti ve kriminoloji*.
- Minenok M.Q ve Minenok D.M. (2001), Korıstğ. Kriminoloji ve Göz Hekimliği Sorunları.
- Mustafaev Ch.F. (1994). Kriminoloji ve kriminoloji sorunu nedeniyle, sorun çok kötü. Bakü
- Orekhov V.V. (1972). Sağlık hizmeti planlama ve geliştirme L.
- Öldoshev R.R. (2015), Prestij İçin Prestijli Bir Araç Olarak Prestijli Tacikistan Cumhuriyeti'nde Yaklaşık Program // «Suç-Dini Konunun Gerçekleşmesi Sorunu», Malzeme II Mecdunarodnoy Uyarıcı-Pratik Çalışma Confeakrenüü, Bakü.
- Pankratov V.V. (1981). Metodist Prestige Prestige ve kriminoloji // Prestupnost'u Prologue. Vip.35, s. 19-23.
- Rahimov I.M. (2014), Suç ve ceza felsefesi, Bakü.
- Rahimov I.M. (2015), Suç ve ceza, Bakü.
- Rahimov I.M; Hasanov E.E; Abdullayev Y.S; Javadova I.A. (1995), "Suç ve Siberetik", Bakü.
- Raska G.G. Pump s prestupnosti i sağlığa kavuşturmak. Talin, 1985.
- Samandarov F.Y. (2003), Kriminoloji, Genel bölüm, Bakü.
- Somin V.N. (1990), Aşağıdaki Bilgiler Sağlanır: Giriş ve Teorem, Irkutsk.
- Ubebnik d öğrenci öğrenci topluluğu, nouxuhih po speualgnosti / Nouchengi editörü N.F. Kuzneuova, V.V. Lune ev. M. 2005.
- Vaniichkin D.E. (2004). Kriminoloji karakterizasyonu ve öncülüğü. prestupnosti v reqione

- (maddi Stavropologsko krai) değildir.Tez... .k.ö.n. Stavropol, 2004.
- Voloshina L.A. (1972). Prestupnosti'ye bakmak sistematik bir podcast kodudur // Prestupnost'a gitmeye hazırlanın. Vıp.15. M. s.13-24.
- V.N. Kudravyeva ve V.E. Gminoyeva. M. (2002). *Kriminoloji için. Uçuş / Pod kırmızı.*
- Zahidov B.S. (1998), "Kıskançlık Nedenleri, Cezai-Hukuki ve Kriminolojik Sorunları Hakkında Kasıtlı Cinayet", Hukuk Edebiyatı, Bakü.
- Zahidov B.S. (2014), Bölgesel Suçun Karakteristik Özellikleri //"Suçlu Suçun Kriminolojik İncelemesinin Gerçek Sorunları". Uluslararası bilimsel-pratik konferansın bildirimleri, Bakü.
- Zahidov B.S. (2016), Suçla Mücadele, Ülkenin Ulusal Güvenliğinin Ayrılmaz Bir Parçası // Bölgesel Suçun Kriminolojik İncelemesinin Gerçek Sorunları", III Uluslararası Bilimsel ve Pratik Konferansı Bildiriler Kitabı, Bakü.